

A. Heise: Kristiern den anden i Norge og hans Fængsling. En historisk Undersøgelse. Kjøbenhavn 1877. (218 SS.)

Christiern II's Tid er fængslende som faa Afsnit af den danske Historie. Paa den ene Side er Tiden selv rig paa mægtige aandelige Rørelser og stærke politiske Brydninger, paa den anden Side fremviser Kongen en Karakter med voldsomme Lidenskaber og dybe Skygger, vel værd at fæste sin Opmærksomhed paa. Hans Liv fra Vuggen til Graven var et talende Vidnesbyrd om menneskelige Beregningers Usikkerhed og om Lykkens underlige Omskiftelser; det kom ogsaa i en Grad, som det kun sjælden aabenbarer sig for vore Øjne, til at afgive et Exempel baade paa hensynsløs Magtlyst og paa dens retfærdige Straf. Det er Tanken om denne Straf, de mange, mange Aar tilbragte i Landflygtighed og bag Fængslets Mure, som mere end noget andet, mere selv end de Frihedsideer, man — med Urette — har villet se i hans Planer, har bidraget til at kaste en forherligende Glans over ham. Men idet saaledes Medlidenheden, bevidst eller ubevidst, har faaet Lov til at indvirke paa Dommen over ham, har den her som overalt, hvor den gjør sig gjældende overfor Historien, frembragt en falsk Dom. Den menneskelige Medlidenhed, der er saa smuk i Livet, bør forstumme, naar Talen er om længst forsvundne Tider, og de historiske Forfattere, som appellere til den hos deres Læsere, begaa derved et stort Misgreb¹⁾. Det kan være gribende nok at udmale sig det Øjeblik, da Skibet med den fangne Kong Christiern ombord pludselig drejede ind ad Alssund og han i det samme med anende Gru saa sine Fjenders Falskhed og sin tunge Fremtidsskæbne, og det kan være sørgeligt nok at forestille sig ham, der havde hersket

¹⁾ Jvfr. Paludan-Müller, De første Konger af den oldenborgske Slægt, S. 560.

over tre Kongeriger, vandrede frem og tilbage i sin Fange-celle, medens de kvalfulde Timer langsomt voxede til Aar; men det maa ikke lades ude af Syne, at den Frugt, han høstede, havde han selv saaet, at den troløse Politik, han havde øvet, lod enhver Fordring fra hans Side paa at møde Redelighed klinge som en bitter Ironi, at Fængselslivet i Sønderborg er Efterspillet til Dramaet paa Stockholms Stortorv. Netop derfor er det i saa høj Grad ønskeligt, at hans Historie maa blive behandlet som en Helhed, og det maa dybt beklages, at den Mand, som havde sat sig denne Opgave og indviet sit Liv dertil, bortkaldtes, længe før han havde naaet sit Maal, selv om man maa indrømme, at hans klassiske Arbejde lider af en betydelig Ensidighed. Ligesom man vel i Almindelighed med Grund kan nære Tvivl om, hvor vidt en anden med Held vil kunne fortsætte, hvor Allen slap, fordi dennes Værk helt igjennem er præget af Forfatterens Personlighed, saaledes maa det vel ogsaa betvivles, fordi Christiern II næppe herefter vil blive opfattet af en anden saaledes som af Allen, og den Enhed i Behandlingen af de to store Afsnit af hans Liv, som saa stærkt anbefaler sig selv, vil derfor næppe paa denne Maade blive bragt tilveje. Da Dr. Heise imidlertid nu har mældt sig som den, der tænker paa at fortsætte Allens Arbejde¹⁾, maa man i Erkendelse af hans Dygtighed ønske denne Plan udført med Tiden, ikke fordi det afbrudte Værk derved vil faa en egentlig Afslutning, hvad det efter det fremsatte næppe vil faa, men fordi man saaledes kan vente at faa en grundig og tiltalende Fremstilling af de Aars Historie, som det ikke lykkedes den afdøde Historieskriver at faa skildret.

Men Christiern II's Historie er ogsaa rig paa Episoder, og det er en saadan, som er Gjenstanden for det Skrift, her skal omtales, nemlig Christierns sidste Forsøg paa med væbnet Haand at tilbageerobre sine tabte Riger eller med andre Ord hans norske Felttog 1531—32, der endte med hans Tilfange-tagelse. Saa kort dette Felttog end varede, og saa fattigt paa nogen større Vaabendaad det end var, danner det dog en højst

¹⁾ Universitetets Program til Reformationsfesten 1877, S. 67 f.

interessant Episode, navnlig ved den Katastrofe, der afslutter det, og Kilderne flyde desuden her saa rigelig, at Begivenhedernes Gang lader sig fremstille paa en smuk Maade. Man læse den lille Skildring, Professor L. Daae har givet deraf i et Folkeskrift¹⁾, og man vil strax faa en Følelse af, hvilken stærk Kolorit der kan hentes alene fra Reimar Kocks lybæske Krønike. Men en saadan udmalende Fortælling maa man ikke søge i Dr. Heises Skrift om dette Emne. Han kalder det selv „en historisk Undersøgelse“ og har derved tilstrækkelig angivet, at det ikke er som Historieskriver, men som Kritiker, at han vil optræde. Ikke heller vil han oplyse alle Krigstildragelserne i Norge; det er Christiern II's Deltagelse i dem og først og fornemmelig hans forskjellige Underhandlinger, han dvæler ved. Deraf kommer det, at Begivenhederne i det Nordenfjeldske kun skitseres, og at alt angaaende Norges Pacifikation efter Christiern II's Afrejse til Danmark lades uomtalt, ja selv Indledningen, Udviklingen af den politiske Situation, der førte til Toget, og Forberedelserne til dette, er holdt i stor Kortfattethed. Desto udførligere giver Forfatteren sig af med det, der for ham er Hovedsagen. At han i Udførelsen af sin foresatte Opgave viser sig som en grundig Forsker, følger næsten af sig selv; det er i al Fald ikke andet end det, enhver, som har fulgt med, hvad der i de senere Aar er flydt fra hans Pen, maatte vente. Med Omhu har han benyttet ikke alene den trykte Litteratur, men ogsaa de rige Aktstykkksamlinger baade i det danske Gehejmearkiv og i Rigsarkiverne i Christiania og Stockholm; da han desuden har gennemgaaet Allens efterladte Excerpter, kan man vide, at der ikke kan være stort, som er undgaaet ham²⁾.

¹⁾ L. Daae, *Histor. Skildringer*. Udg. af Selskabet for Folkeoplysningens Fremme. Kra. 1873. S. 81—117.

²⁾ Formentlig burde Forf. have benyttet den tydske Vise, som er meddelt i R. v. Lilieneron, *Die historischen Volkslieder der Deutschen*, IV. 45 f. Daae nævner den i sit nys omtalte Arbejde (S. 88). Den er forfattet i Begyndelsen af Aaret 1532 af Meinert v. Hamm, der var en af Befalingsmændene over Christiern II's Landsknægte. Om Toget til Norge holder det her:

Hvorvel jeg saaledes mener, at det foreliggende Skrift er et dygtigt og fortjenstfuldt Arbejde, kan jeg dog ikke tilegne mig alle dets Synspunkter eller tiltræde alle dets Resultater. Inden jeg fremsætter mine Indvendinger mod dem af disse, som synes mig tvivlsomme, og som jeg derfor tror bør underkastes fornyet Drøftelse, maa jeg imidlertid forudskikke den Bemærkning, at jeg kun med Forf.s værdifulde Undersøgelse til Grundlag har turdet indlade mig paa Behandlingen af de Spørgsmaal, som her ere optagne. Skulde man finde ved en nærmere Sammenligning mellem hans og min Opfattelse — en Sammenligning, som ikke maa undlades, da jeg af Hensyn til den Plads, der kan indrømmes en Anmeldelse, maa medtage mindre af hans Udvikling, end ellers kunde være ønskeligt —, at de her fremsatte Anskuelse maaske paa et eller andet Punkt have størst Sandsynlighed for sig, maa man derfor ikke overse hans Fortjenester af den hele Sag.

I Følge den hidtil gængse Mening begik de Mænd, der af Frederik I vare sendte som hans befuldmægtigede til Norge, Svig mod Christiern II ved at tilsige ham frit Lejde til en Sammenkomst med hans Farbroder, uagtet de fik den Ordre fra deres Konge, at de ikke maatte indlade sig paa at love sligt, men skulde forlange Overgivelse paa Naade og Unaade, en Ordre, som vel først indtraf, da Underhandlingerne vare afsluttede, men som dog kom tidsnok til, at den endelige Udfærdigelse af de officielle Aktstykker kunde have været forhindret. Dr. Heise vil vise, at denne Anskuelse er urigtig, at der ikke af Frederik I's Kommissærer er handlet anderledes end, at de kunde forsvare det, men at det er Regeringen i Kjøbenhavn, som ene maa bære det tunge Ansvar for Bruddet paa det givne Løfte. Dette skulle vi undersøge lidt nøjere. Til bedre Forstaaelse meddeles en kort Udsigt over de vigtigste Begivenheder.

•Und hedd uns gods weder und wind gedan,
to Kopenhagen weren wi angekamen. •

Jvfr. Forf. S. 12 f. Visen taler om Indtagelsen af •Katzborch• (=: Karlsborg), men har intet om Olufsborgs Erobring (jvfr. Forf. S. 33).

Medens Christiern II underlagde sig det sydlige Norge, var det ikke lykkedes ham at gjøre sig til Herre over Agershus. Mogens Gyldenstjerne vilde ikke godvillig overgive ham Slottet, og med Magt kunde han ikke indtage det i en Fart. Saa foretrak han, ubegribelig nok, at slutte Overenskomst med Lensmanden om, at Slottet skulde overgives ham, hvis der ikke inden Midfaste (10. Marts) kom Undsætning til det fra Danmark, og at der imidlertid skulde være Fred mellem begge Parter. Denne Vaabenstilstand blev indgaaet d. 23. Novbr. 1531. Allerede en halv Snes Dage i Forvejen havde Mogens Gyldenstjerne sendt Bud til Danmark om Sagernes Stilling, og i Henhold til en Aftale, der var truffen ved Dagtingningen, lod han nu en ny Underretning afgaa til Kong Frederik og bad om Undsætning inden den fastsatte Termains Udlob. Det gjaldt om betids at opfylde dette Forlangende, for at ikke den vigtige Fæstning skulde falde i Fjendens Hænder, og d. 10. Januar afsendtes da, efter at der var gaaet nogen Tid til Spilde paa Grund af Kongens Ophold i Hertugdømmerne, et lille Skib med 40 Knægte ombord. Natten mellem 20. og 21. Januar naaede denne lille Skare ubemærket gjennem Oslo ind i Agershus, og den følgende Dag opsagde Mogens Gyldenstjerne Vaabenstilstanden, da han nu havde faaet Undsætning¹⁾. I Marts sendtes en lidt anseligere Styrke fra Danmark til Norge. Paa Grund af Isen i Fjorden kunde Flaaden ikke naa op til Agershus, men man fik dog bragt nogle Landsknægte, forsynede med en Del Krudt, til de belejrede, hvorhos man lod disse vide, at de snart kunde vente kraftigere Hjælp. Det trak dog ud med Afsendelsen af denne, men d. 2. Maj afsejlede endelig den store Flaade, 25 Skibe stærk, hvoraf imidlertid over Halvdelen vare hanseatiske, med 6—7000 Knægte ombord. An-

¹⁾ I Overenskomsten mellem Christiern II og Mogens Gyldenstjerne af 23. Novbr. var det fastsat, at Agershus under Vaabenstilstanden ikke maatte forstærkes med Folk (Forf. S. 23). Naar Kongen senere beskyldte Slotsherren for Brud paa Tro og Love (S. 41), var det vel, fordi han betragtede de 40 Mand, der i Januar slap ind paa Slottet, som en sliq utilladelig Forstærkning og ikke som en Undsætning fra Danmark.

forslen over disse var betroet en Kommission, bestaaende af Biskop Knud Gyldenstjerne, den norske Rigsraad Hr. Niels Lykke og Landsknægte-Øversten Reinwald v. Heidersdorf.

Allerede forinden, som det synes i Begyndelsen af April, havde Kong Frederik skrevet til Mogens Gyldenstjerne, takkende ham for hans Kjækhed og bebudende den snarlige Afsendelse af en stor Flaade og Krigsmænd for at nedlægge Kong Christierns Folk. Dog tilføjede han, at han for at undgaa Blodsudgydelse gjerne saa, at der kunde blive sluttet «en Handel med Kong Christierns Landsknægte», hvorfor han be- myndigede Lensmanden til at tilsige dem fri Marsch gjennem Danmark til Tydskland; men Penge maatte der ikke loves dem (Forf. S. 49). «Dette Brev fik ikke ringe Indflydelse paa Mogens Gyldenstjernes Adfærd i den følgende Tid. Man maatte jo ogsaa heraf faa det Indtryk, at Kongen ønskede en fredelig Løsning fremfor en Kamp.» Saaledes udtaler Forf. sig. Men lad os dog strax lægge Mærke til, at Brevet ene og alene taler om Kong Christierns Landsknægte og ikke nævner et Ord om at indrømme Kongen selv noget. I god Overensstemmelse hermed staar det da, naar Frederik I lidt senere (25. April) i et Brev til Brodersønnen, hvori han afslaar at gaa ind paa dennes taabelige Forlangende, at han skulde afstaa ham sine Riger, slutter med følgende stærke Ord: «For slige og andre underlige og farlige Gjerninger, som vi have forfaret af eder, som I haver bevist eder baade mod Gud og Mennesker, tør vi ikke sætte Love til nogen Handel at give os udi med eder» (S. 51). Tre Dage efter er den Fuldmagt udstedt, som medgaves de nylig nævnte Kommissærer, og hvori det hedder, at Kongen har afsendt dem med en væbnet Styrke for at drage til Norge «og der gjøre deres yderste Flid til, at de enten med Minde, Dagtingen eller med Magt kunne komme samme Rige og dets Indbyggere under vor Haand, Vold og Magt igjen, hvilket som vor og Rigens aabenbare Fjende Konning Christiern nu med Magt og Vælde haver trængt fra os»¹⁾.

¹⁾ Diplom. Norveg. V. 795. Ordene lyde en lille Smule anderledes hos Forf. (S. 52), maaske en Følge af, at han har brugt en anden Kilde, selve Originalen i Gehejmearkivet.

Der gives dem da tilligemed Slotsherren Hr. Mogens Gyldenstjerne fri Fuldmagt til at gjøre, hvad dem tykkes nyttigst til Udrettelsen af dette Hverv, saa at alt, hvad de gjøre, handle, skrive, besegle o. s. v., skal gjælde, som om det var Kongen selv, der havde gjort det, og det enten de lade den medfølgende kongelige Sekretær Jesper Brochmand sætte Kongens Segl paa de Breve, de udfærdige i Kongens Navn, eller de udstede Brevene i deres eget Navn og dertil bruge deres egne Signeter.

Forf. bekæmper den Anskuelse, at det kun er overfor Nordmændene, at Kommissærerne have faaet frie Hænder, men ikke overfor Kong Christiern. Han gjør opmærksom paa, at Kommissærerne ikke et eneste Øjeblik have tvivlet om, at de i Følge den frie Fuldmagt jo havde Ret til at underhandle med Kong Christiern selv. Vel fandtes dette ikke udtrykkelig nævnt i Fuldmagten, men i Følge hele dens fuldstændig frie Form maatte det have været fuldstændig forbudt, hvis den ikke strakte sig saa vidt. Og det er da ogsaa paafaldende, at det skulde have været dem forment at træde i Underhandlinger med den Mand, der stod i Spidsen for en fjendtlig Hær, naar de dog ved fredelige Midler skulde søge at bringe Norge igjen ind under Kong Frederiks Scepter (S. 54). At Fuldmagten var meget fri i sin Form, skal indrømmes, men om den, hvad Realiteten angaar, var ubegrænset, turde være stærk Tvivl underkastet. Hensigten med Kommissærernes Afsendelse er, som det siges med rene Ord i Kongebrevet, at bringe Norge og Nordmændene tilbage under Frederik I's Scepter, og til at udføre dette Hverv er det, at de faa Fuldmagten. Ikke med en Stavelse antydes der, at de kunne tilsige Christiern II, hvad de finde for godt; nej, han, den »aabenbare Fjende«, som han kaldes, han, der med Vold har trængt sig ind mellem Kongen og hans Undersaatter, staar udenfor Fuldmagtens Omraade. Til ham havde jo Kong Frederik lige i Forvejen skrevet, at han aldeles ikke vilde indlade sig i Forhandlinger med ham, hvorimod han nu, samme Dag som Fuldmagten udstedtes, i et aabent Brev til alle Norges Indbyggere opfordrede dem til at falde til Føje; han har, siger han, udsendt sine Hovedsmænd

og Folk «til Hjælp, Trøst og Undsætning» for dem alle «og saa at handle, raadslaa og beskikke om vort, Norges Riges og alle eders Velfærd og Bestand»¹⁾). Sammenholder man de forskellige Udtalelser af Kongen, alle fra samme Maaned, synes det at være klart, at han foreløbig hverken direkte eller indirekte (gjennem Kommissærerne) har villet underhandle med Brødersønnen. Naar Forf. opstiller den Fordring, at Underhandlen med Christiern II udtrykkelig skulde have været forbudt i Brevet af 28. April, da den ellers maatte falde ind under det, hvorover Kommissærerne fik fuldkommen frie Hænder, fordrer han vel meget. Uden at ville gaa ind paa det mislige i at fremsætte temmelig store Krav til en med Hensyn til Brugen af Pennen ubehjælpssom Tidsalders Udtryksmaade skal jeg gjøre opmærksom paa, at det retmæssige i Forf.'s Forlangende stærkt forringes, naar der tages Hensyn til det kritiserede Aktstykkets Beskaffenhed. Det er nemlig ingen Instrux for Udsendingene, det er et aabent Kongebrev, indeholdende deres Fuldmagt. Af en Instrux turde man vel med Rette forde, at den skulde angive, hvem der var udelukket fra en mindelig Overenskomst; men tør man forlange det samme af et «Magtebrev»? Jeg mener nej. Hensigten med det var, at det skulde forevises dem, hvem Underhandlingerne knyttedes med, og Indehaverne af det maatte naturligvis ikke benytte det overfor enhver. Hvem det maatte overgives og hvem ikke, er indlysende nok af Brevet, hvori Kong Christiern afvises, og af Proklamationen, hvori der loves Nordmændene Tilgivelse. Noget helt andet er det, om man vil mene, at Fuldmagten ikke har været ganske heldig affattet ved at give Anledning til, at den misforstodes og overskredes. I den Henseende kan man vist med Grund bebrejde Koncipisten, at han ikke har udtrykt sig klart nok. Om Regeringens Tanke med den kan der derimod i Længden vel næppe tvivles.

Det Spørgsmaal opstaar naturlig: hvorledes skulde da Kommissærerne forholde sig overfor Christiern II? De skulde, vide vi, om det lod sig gjøre, se at vinde Nordmændene med

¹⁾ Diplom. Norveg. VIII. 709.

det gode, og hans Landsknægte skulde de ogsaa prøve paa at faa til at falde til Føje uden Sværds slag; men naar han saa stod, forladt af hine og forraadt af disse, hvad saa gjøre med ham? Derom haves ingen Efterretning, men den Formodning ligger nær, at man, greben af en vis Mangel paa Omsigt, som synes at have raadet hos den danske Regering, ikke har tænkt sig dette Tilfælde som noget, der snart kunde indtræffe, og som man burde være forberedt paa. En bestemt Befaling til kun at bemægtige sig ham med Magt eller efter en frivillig Overgivelse fra hans Side uden bindende Tilsagn som Vederlag har man næppe givet Kommissærerne. Snarere har man villet se Tiden an; man har vel ment, at naar man erfarede, at det gik tilbage for ham og han saa sig nødt til at strække Haanden ud til Forlig, var der Tid nok til at tage de endelige Bestemmelser. Men denne ulyksalige Frygt for at tænke Tanken helt til Ende og derefter lægge sin Plan straffedes dyrt.

Det er bekjendt nok, at det Felttog, som Knud Gyldenstjerne og hans Medanførere tiltraadte i Norge, ikke blev af de meget blodige. Om der end forefaldt Smaakampe, knytter Hovedinteressen sig til Underhandlingerne, som snart toge deres Begyndelse. Flaaden, som d. 2 Maj stod ud af Øresund, naaede fem Dage efter til Oslo, og allerede d. 12. Maj indlededes Underhandlingerne ved et Brev fra Kong Christiern, hvori han foreslog en fredelig Sammenkomst. Herpaa gik de danske Anførere ind. Efter faa Dages Forløb afbrødes imidlertid Forhandlingerne (16. Maj), idet ingen af Parterne vilde indrømme den andens Førdringer og Nøden endnu ikke havde gjort Eftergivenhed til en uundgaaelig Pligt. Men hvor kortvarige de end vare, fik de dog stor Betydning, da de senere optoges paa ny og kom til at danne Grundlaget for den endelige Overenskomst. Kong Christierns vidt drevne Førdring paa at gjenindsættes i alle sine Riger og Lande blev naturligvis afvist, men da han under en af Sammenkomsterne opfordrede sine Modstandere til at sige, hvad de mente han burde gjøre, fik han det Svar, at de vilde raade ham til personlig at begive sig til Kong Frederik, hvor han vel kunde vente et ærligt og fyrsteligt Underhold (S. 80 f.), et Svar, der i sine Følger

blev sørgeligt for den ene Parts Frihed og for den andens Ære. Inden han vilde indlade sig derpaa, opstillede han visse Betingelser, og da Kommissærerne ikke strax vilde gaa ind paa dem, men foresloge yderligere Forhandlinger, greb han atter til Sværdet. I den sidste Skrivelse fra de Danske hedder det, at de ere villige til at indrømme, at Landsknægtene fredelig maa drage bort til Lands eller Vands, og at Kongen, hvis det ikke kommer til en Overenskomst mellem ham og Frederik I, frit maa begive sig til sine Venner i Tydskland eller andetsteds¹⁾ (S. 83 ff.). D. 17. Maj begyndte Fjendtlighederne paa ny, og samme Dag sendtes Peder Skram og Junker Wilken Steding ned til Danmark med Anmodning om Tilførsel og Undsætning, for at man dermed kunde nedlægge Kong Christierns Magt (S. 85 ff.). Alt saa krigerisk ud.

Omtrent 14 Dage gik hen, inden de to Sendebud traf den danske Konge. Skriftlig og mundtlig fik han nu Besked om de førte Underhandlinger, og hvorledes han optog den, erfares af hans d. 2. Juni udfærdigede Svar. •Først som de (ø: Kommissærerne) lade kgl. Majestæt tilkjendegive, at Kong Christen haver begjæret at være til Samtale med dem, hvilket de paa det sidste have indgaaet, som kgl. Maj. haver forfaret af de Breve og Skrivelser, som dem imellem gangen er, og desligste af Junker Williken, som stedse haver været derhos tilstede, da tykkes kgl. Maj. ikke raadeligt være, at de paa en anden Tid give dem saa vidt udi Handel med ham, om de oftere komme med ham til nogen Samtale; thi kgl. Maj. giver dem selv at betænke, at den Tid, han havde deres Fuldmagtsbrev inde i Byen, da haver han det vist sit Folk og givet dem tilkjende, at han kan komme til Handling, naar han vil.» Kongen lover dem Undsætning og giver dem forskjellige Raad med Hensyn til de forestaaende Krigsoperationer, idet han dog overlader det til dem at træffe Afgjørelse derom, da de selv bedst paa Stedet kunne skjønne, hvad der er at gjøre; men han forbyder under Lovens Straf, at nogen dansk eller tydsk

¹⁾ Forf. følger til: •altsaa ikke til Norge». Er dette •altsaa» tilstrækkelig begrundet?

Befalingsmand, Feltherre eller anden maa give sig i Samtale med Fjenden uden de menige Befalingsmænds og Hovedsmænds Samtykke og Vilje, og han indskærper, at man ikke saa længe, som det hidtil er sket, maa lade ham være uvidende om Begivenhedernes Gang (S. 115 ff.).

Dette Svar, som Forf. har Fortjenesten af først at have fremdraget, haves kun i Udkast, men da dette er dateret, tør man nok antage, hvad ogsaa andre Omstændigheder antyde, at det i al Fald i Hovedsagen har stemt med den tabte Original. Der kan ikke godt være to Meninger om, at Svaret røber Mistillid hos Kongen. Han frygter for, at man vil gaa for vidt i Underhandlingerne, og han haaber at hindre dette ved at kræve de underordnede Officerers Indvilligelse i dem, idet han sagtens har ment, at Partihensyn skulde spille en mindre Rolle hos dem end hos Hærens ledende Mænd. At hans Mistillid vakttes, kan ikke forundre den, som indtager det Standpunkt, her hævdes: at Kommissærerne ikke have faaet Fuldmagt til at underhandle med Christiern II. Derfor dadler han ogsaa, at de have ladet denne faa Magtebrevet til Gjennemsyn¹⁾, det var jo ikke bestemt for ham, men kunde paa Grund af sin Form let antages af andre for ogsaa at gjælde overfor ham: derfor lader han dem vide, at de herefter ikke maa gaa saa vidt, hvis det kommer til nye Underhandlinger med Brodersønnen. Hvor vidt? Svaret synes at ligge nær nok: ikke saa vidt, at de tilsige Kong Christiern frit Lejde, ja maaske endog, som de mundtlig have slaaet paa, fyrsteligt Underhold i Danmark. Naar Kongen er misfornøjet med, at man er gaaet for langt i Underhandlingerne, maa han naturligvis sigte til Indrømmelser og Tilbud, som hans befuldmægtigede have gjort; det synes urimeligt, at han, som Forf. vil, skulde tænke paa de Fordringer, Modparten var fremkommet med, men som strax vare blevne forkastede som uantagelige. I god Sammenhæng med denne hans Misfornøjelse er det, at han forlanger for Fremtiden hurtigere at blive sat ind i Situationen: optages Under-

¹⁾ Kong Christiern skal have fundet det utilfredsstillende, da det ikke var medbeseglet af Rigsraadet (S. 85).

handlingerne, efter Samraad med alle Hærens Befalingsmænd, paa ny, skal Afgjørelsen træffes, ikke paa Agershus, men paa Kjøbenhavns Slot. Brevet er holdt i en mærkelig usikker Tone, fremsættende Raad og Henstillinger, hvor man kunde vente Befalinger, uden at man dog derfor tager fejl af, i hvilke Retninger Kongens Ønsker gaa. En Grund til denne Ængstelighed ligger maaske i den Omstændighed, at Brevet er udfærdiget paa Gunderslevholm, Mogens Gjoes Gaard, saa at Kongen, skilt fra sine fleste Raadgivere, har maattet være dobbelt forsigtig for ikke at støde baade Hærens Førere i Norge og Rigsraaderne i Kjøbenhavn.

Hvad der kan have bevæget Knud Gyldenstjerne og Niels Lykke til at gøre Christiern II hine Indrømmelser, er ikke let at sige. Mulig stode de paa, at deres Stilling i og til det danske Rigsraad var saa stærk, at de kunde faa den Overenskomst godkjendt, som de fandt var heldigst under de forhaandenværende Forhold. Kong Frederik var dog ikke alene om at misbillige deres Fremgangsmaade, samme Stemning gjorde sig ogsaa gjældende i hvert Fald i visse Adelskredse. «Disse gode Mænd her i Danmark tykkes saa, at han (o: Niels Lykke) haver ikke raadet fuldt vel», skriver Fru Anne Rud i Slutningen af Juli fra Kjøbenhavn, hvor Efterretningen om den endelig afsluttede Overenskomst da var naaet, og en Maaned Tid senere fortæller hun i et andet Brev om Niels Lykke, at «vor naadige Herre og de gode Mænd i Danmarks Raad takker haanem ikke heller meget for den Dagtingen, som han haver bestillet og handlet for os iaar»¹⁾. Om Anførerne havde baaret sig anderledes ad, dersom de havde anet den

¹⁾ Vedel Simonsen, De danske Ruder, I. 233, 241 (Heise, S. 81). — Hvor bange man endnu i April var blandt Adelen i Danmark for, at Christiern II skulde gaa af med Sejren, viser den mærkelige Formaning, Fru Anne Movritsdatter Gyldenstjerne da rettede til Anders Bilde: «Kjære Søn, flyer Messer og Gudstjenester op igjen og Procces(sioner), at den evige Gud vil hjælpe os fra den umilde Mand.» Stedet er ganske misforstaaet af Brasch (Bregentveds gamle Eiend, S. 120), som forklarer «den umilde Mand» ved Djæveln.

Misfornøjelse, deres Færd vilde vække, kan være tvivlsomt. Den Tids Stormænd vare selvraadige, forfølgende egne Planer og Formaal.

Inden Peder Skram og Junker Wilken forlode Danmark, fik de endnu en Ordre med sig. Hvorledes denne har lydt, og hvorledes det overhovedet forholder sig med den, lader sig næppe tilfulde oplyse af det hidtil bekjendte, men saa meget turde dog være afgjort, at det har været en virkelig Ordre, der bød de danske Kommissærer at slaa Kong Christiern af Norge og ikke at forhandle med ham, uden han vilde overgive sig paa Naade og Unaade¹). Med den Besked droge de afsted, men da de endelig naaede op til Hæren, var alt indtraadt i et ganske andet Spor, end da de rejste derfra.

De Fjendtligheder, som efter Underhandlingernes Afbrydelse toge deres Begyndelse d. 17. Maj, bleve ikke af lang Varighed. Allerede 14 Dage efter indledede Christiern II atter Forhandlinger med sine Modstandere, og denne Gang førte de efter en hel Maanedes Snakken frem og tilbage endelig til Maalet, Krigens Tilendebringelse. Kong Christiern skulde, saaledes lød Aftalen, begive sig til Kong Frederik for med ham at indgaa et endeligt Forlig, og imidlertid skulde Norge atter være under Kong Frederiks Scepter og Kong Christierns Krigsfolk drage bort; kunde Kongerne ikke blive enige, skulde det staa Christiern frit for at vende tilbage til Norge eller til Tydsk-

¹) Hvitfeld gjengiver Indholdet af et Brev, udstedt 13. Juni, paa følgende Maade: •Kong Frederik at være kommen udi Forfaring af hans Naboer og tro Bundsforvandte, de Lybske, at Kong Christen skulde ville begjære Norge eller en Del deraf, saa skulde de aldeles ingen saadan Handel med hannem indgaa, men skulde endelig slaa hannem af Norge• o. s. v. (Friderich d. Førstis Histori, S. 327). Naar Dr. Heise her lægger Hovedaccenten paa Ordet •saadan• (S. 119, 127, 132), som skulde Meningen være den, at de nok maatte indgaa Overenskomst med Kong Christiern, men blot ikke afstaa ham Land, er denne Forklaring efter min Anskuelse ganske urigtig, idet den ved at lægge et utilbørligt Eftertryk paa et enkelt Ord faar en Mening ud, som staaar i aabenbar Strid med hele Kontexten. En •saadan Handel• vil ikke sige andet end en Overenskomst overhovedet.

land. Der er ingen Grund til her at fortabe sig videre i denne Overenskomsts Enkeltheder, men som Prøve paa, hvorledes de danske Anførere udførte deres Herres Hverv, kan det dog have sin Interesse at fremhæve, at man imod det udtrykkelige Forbud, der var givet Mogens Gyldenstjerne, tilsagde Landsknægtene Underhold paa Marschen gennem Kong Frederiks Lande. Dersom Frederik I døde, medens Underhandlingerne stode paa, skulde Overenskomsten holdes af det danske Rigsraad, og saafremt dette da ikke vilde tage Christiern II til Konge igjen, skulde det føre ham tilbage til Norge og lade Norges Raad •nyde og bruge deres frie Kaar•¹⁾. De Mænd, der gjorde dette Tilsagn, havde ingen Fuldmagt af det danske Rigsraad! Man maa da indrømme, at de ikke vare ængstelige for at handle paa egen Haand.

Medens Dr. Heises Skrift aldeles overvejende er et kritisk Arbejde, har det undtagelsesvis faaet en anden Natur paa de Steder, hvor han giver korte Biografier af de fire Mænd, der optraadte som Kong Frederiks befuldmægtigede i Norge, Mogens Gyldenstjerne (S. 17 ff.), Knud Gyldenstjerne (S. 55 ff.), Niels Lykke (S. 59 ff.) og Reinwald v. Heidersdorf²⁾ (S. 71). Da han nu netop har en betydelig Styrke i at gribe og skildre Karakterer, er det glædeligt, at han har faaet Lejlighed til ogsaa her at lægge denne Evne for Dagen; men det er vel

¹⁾ Af Forf. fremstilles denne Bestemmelse som betydningsløs (S. 107 f.).

Det blev den ganske vist i Virkeligheden, men under andre Forhold kunde den have faaet Betydning, og man maa huske paa, at naar det danske Parti i Norge hidtil havde gjort Christiern II Modstand, skete det støttet til Hjælp og Udsigt til Hjælp fra Danmark og Hansestæderne, men begge Dele maatte i Følge Kontraktens Ord bortfalde, hvis Frederik I døde under Forhandlingerne. Hans Død lod da ikke heller længe vente paa sig.

²⁾ Hvittfeld (Christiern II's Hist. S. 201, 292) lader ham blive taget af Dage af Christiern II. Han har altsaa rent overset eller glemt, at han levede senere. Mærkeligere er det dog, at man endnu i den nyeste Tid, efter at Allen (De tre nord. Rigers Hist. III. 2. 331, 472 f.) har paavist, hvorledes Fejltagelsen er opstaaet, uden videre gjentager den (s. f. Ex. Trap, Beskriv. af Danmark, 2. Udg., III. 102).

gaaet flere Læsere, som det er gaaet Anmelderen, at de have forundret sig over, hvorfor han indskyder disse livlige Smaaskildringer i en Bog, hvor de tilsyneladende ikke høre hjemme, fordi man ikke fatter Motiverne til deres Optagelse. Og dog kan en indtrængende Karakteristik af disse Mænd ikke siges at staa den hele Undersøgelse fjærn, thi uvilkaarlig ville de Spørgsmaal trænge sig frem og kræve deres Besvarelse: hvad er det nu i Grunden for Mennesker? Tør man ubetinget fæste Lid til deres Udsagn? Befinder man sig Ansigt til Ansigt med Hædersmænd, som ene vandre Ærens og Pligtens lige Veje? Men medens Forf. nu véd at fortælle om Mogens Gyldenstjerne, at han ikke var bange for at tage sin Tilflugt til List, og om hans Broder, Bispen, skriver, at han synes at have været en Mand, der nærede høje Tanker om sin egen Dygtighed og var i Besiddelse af en god Del Forfængelighed og Bram, men hvis Karakter manglede Styrke og Paalidelighed (S. 58 f., 158), og medens han skildrer Niels Lykke som Ridderen med det indsmigrende Væsen og den glatte Tunge, som den, der i endnu højere Grad end Knud Gyldenstjerne hørte til «Opløsningstidens uklare Hoveder» (S. 70), — har han ikke taget i Betænkning at skjænke deres Optræden i Norge mellem de to Konger sit Bifald og deres Fremstillinger deraf sin Tillid. Dette er saa meget underligere, som der vel kunde være det, der, afset fra deres Fortid og Eftertid, kunde vække en vis Mistanke mod dem.

I hvert Fald skal det ikke fremkalde et højt Begreb om Paalideligheden af det Førsværsskrift for sin Færd, som Mogens Gyldenstjerne udarbejdede 12 Aar senere, under Grevefejden, naar han i det tillader sig en saa dristig Fortielse som den, Dr. Heise et Sted omtaler (S. 39). Hr. Mogens fortæller nemlig, at han i Januar traf en Aftale om Stilstand med Borgerne i Oslo, og at Præsterne den næste Dag skulde tinge med ham. «Men om Morgenen tidlig droge de (3: Præsterne) af By med al Magt til et Kloster, som ligger saa noget nær ved Slottet (3: Hovedøen). Ginge der to af mine Tjenere paa Isen, vidste dem af ingen Fare, forlode sig paa den Handel, os var gjort imellem. Da rendte der nogen ud af deres (3: Præsternes) Hob og stunge

dem strax ned, den ene døde paa Stedet. Derefter vilde jeg ingen Dag holde dem, thi jeg frygtede, det skulde være gjort i den Mening at ville i slig venlig Forhandling forraske mig mit Folk fra og dermed des lettere faa Slottet. Saa giver jeg hver redelig at betænke, hvem der først har brudt med den anden i den Sag. Her er det, at han i Følge Dr. Heises Fremstilling undlader at berette, hvorledes han selv den foregaaende Nat, som det synes, havde bemægtiget sig Hovedøens Kloster, plyndret alt og slæbt Abbeden og Brødrene med sig som Fanger. Der hører mildest talt en stor Glemsomhed til for at kunne forbigaa dette og saa i dydig Indignation appellere til «hver redeligs» Dom. Men Følgen bliver da ogsaa, at man ikke tør stole paa den gode Mands Hukommelse, naar den kan spille ham et saa alvorligt Puds. Det Brev, hvori Frederik I forbød at love de fjendtlige Landsknægte andet end fri Marsch gennem Danmark, var netop stilet til Mogens Gyldenstjerne (S. 49). Ordren blev, som nys berørt, ikke fulgt, men det forhindrer ikke Hr. Mogens fra med Selvfølelse at erklære, at han altid har rettet sig efter sin Herres og Konges Skrivelser (S. 139). Han fortæller, at, efter at han og de andre Kommissærer havde aftalt Overenskomsten med Kong Christiern, blev den kundgjort for alle Adelsmænd og Hovedsmænd, «og de have alle været tilspurgte, om vi skulde indgaa denne Handel eller undslaa det; dertil have de alle svaret, at dersom vi dette saa kunde bekomme, da vidste de ingen bedre Raad, og er saa fuldbyrdet og samtykt med alle dem, som den Tid derhos haver været» (S. 139). Selv om man nu vil indrømme, at det, som Dr. Heise bemærker, er muligt, at der herved sigtes til Forhandlingerne inden Peder Skrams Tilbagekomst, saa at der altsaa for saa vidt med Rette ikke tages Hensyn til, at han vægrede sig ved at tiltræde Konventionen, bliver der nok tilbage, som viser sig at være fordrejet Sandhed. Thi hvilket andet Navn vil man vel kunne bruge derom, naar man andets- stedsfra erfarer, hvorledes i Virkeligheden baade Niels Lykke og Knud Gyldenstjerne ikke én, men gjentagne Gange maatte anvende Overtalelser og Trusler for at faa Hanseaternes Skipper og Hovedsmænd til at gaa ind paa den fredelige Over-

enskomst i Stedet for at forsøge det efter deres Mening sikre Udfald ved at lade Vaabenlykken raade (S. 110 f., 133 ff.)? Forf., som er saa overordentlig nøjeregnende i sin Kritik af Fru Elsebe Krabbes Optegnelser om hendes Husbond, Hr. Peder Skram, hvori hun, forsvarende dennes Minde, retter et Angreb paa de kongelige Kommissærer, lader derimod Hr. Mogens Gyldenstjernes Ord staa uimodsagte hen som Vidnesbyrd om hans fortrøstningsfulde Stemning, hans Bevidsthed om at have handlet aldeles rigtig.

Da Knud Gyldenstjerne d. 3. Juli, to Dage efter „Kontraktens“ Udstedelse, underrettede Kong Frederik om denne vigtige Begivenhed, fandt han sig foranlediget til at indskyde den Bemærkning, at der er „intet Ord enten skrevet eller talt i denne Handel, uden det og er sket med de vendiske Stæders Fuldmægtiges Raad og Nærværelse“ (S. 137). Sagens sande Sammenhæng er imidlertid den, at disse Fuldmægtige lige til d. 28. Juni kun havde villet deltage i Forhandlingerne som Ørevidner (S. 109), og at de, da de tilsidst saa at sige tvungne gave efter, kun beseglede Aktstykkerne til Vitterlighed (S. 109 f., 112). — Niels Lykke endelig skal man være noget varlig med at føre frem som Sandhedsvidne, dertil egner hans Person sig næppe. Hans Fortid var ingen god Borgen, og det varede ikke længe, inden hans Færd antog en saadan Karakter, at man har troet at burde betegne den som Rånkespil¹⁾.

En Modsætning til Niels Lykke danner Helten Peder Skram. At han var en Hædersmand, derom synes alle, baade Fortidens og Nutidens, Forfattere at være enige. Derfor har ogsaa den Stilling, han indtog til Sagen, stor Betydning. Med sin Ledsager naaede han ikke til Lejren før d. 30. Juni. Da var Lejdebrevet allerede beseglet og „Kontrakten“²⁾ paa det nærmeste lige saa vidt. Hvad han overbragte af Befalinger og Opfordringer, skriftlige saa vel som mundtlige, tog man for saa vidt de angik Underhandlingerne med Fjenden, intet

¹⁾ Paludan-Müller, Grevens Feide, II. 59. Jvfr. L. Daac i (Norsk) Hist. Tidsskr. III. 313.

²⁾ Denne indeholdt den egentlige Overenskomst.

Hensyn til. Man gik rolig videre ad den engang betraadte Vej, man vilde ikke vige tilbage for at lade andre træffe Afgjørelsen. Men kunde Peder Skram end ikke hindre dette, kunde han dog i alle Tilfælde protestere derimod, og det gjorde han: han vægrede sig ved at sætte sit Segl under Fredsdokumentet¹⁾. For ham stod det følgelig som noget utilladeligt, man var i Færd med, som et Skridt, der gik lige stik imod Kongens Vilje, og man kan være vis paa, at han har gjort denne sin Anskuelse gjældende; han har ikke nøjedes med at aflevere Budskaberne og sige den mundtlige Besked, der kunde være at aflægge, han maa tillige have motiveret sin Vægning og paavist, hvad Kongen vilde, saafremt dette ikke skulde være fremgaaet tilstrækkelig tydelig af Skrivelserne. At det blev frugtesløst med Hensyn til Udfaldet, er endda ikke saa underligt, naar man tager i Betænkning, hvor forhippede Kommissærerne vare paa at faa Freden sluttet. Om de saa havde 100,000 Mand mere under sig, skulde de have sagt, vilde de dog ikke indlade sig i Slag med Kong Christiern, naar han paa saadanne Vilkaar vilde drage med dem til Danmark (S. 110, 134). De vilde have Fred, de vilde have Ende paa den Strid og Usikkerhed, som nu i ni Aar havde hersket i Norden (jvfr. S. 111), og i deres Iver herfor havde de naturligvis ikke Lyst til at lytte til Peder Skrams advarende Røst. Men til os lyder den saa meget desto stærkere. Lad være, at Fuldmagten ikke var forsigtig nok affattet, at de senere Kongebreve ikke vare bestemte nok, at der, kort sagt, var Udveje, som juridisk lode sig forsvare: i det afgjørende Øjeblik har dog en Hædersmand hævdet Pligtens Fordringer og paavist det farlige Spil, man indlod sig paa²⁾.

¹⁾ Derimod findes Junker Wilken Stedings Navn i Kontrakten af 1. Juli (S. 114, 124 f.). Om han virkelig har beseglet den, kan dog ikke ses, da Originalen er forsvunden.

²⁾ Forf. udtrykker sig (S. 133) saaledes om Situationen: „Man forstaar nu ogsaa, at Kommissærerne ikke underrettede Kong Christiern om de nye Ordre fra Kong Frederik. Naar de ikke selv ansaa deres Fuldmagt for gjenkaldt eller indskrænket, havde de ingen Forpligtelse hertil, og efter alt at dømme have de

Idet Kommissærerne lode Advarslen upaaagtet, satte de altsaa deres Vilje igjennem og førte Underhandlingerne til Ende. Christiern II's Hær opløstes, selv sejlede han med Knud Gyldenstjerne ned til Danmark til et Møde, som, hvis alt var gaaet efter Aftale, vilde have været yderst pinligt for Frederik I. Heller ikke denne Betragtning synes at have øvet nogen Indflydelse paa Kommissærerne (jvfr. S. 150 f.). Mødet kom dog, som bekjendt, aldrig i Stand. Ude fra Skibet saa den ulykkelige Konge over til sin fordums Hovedstad, medens man der efter bevægede Raadslagninger dømte ham til levende Begravelse bag Sønderborgs Mure. Ogsaa om disse Forhandlinger vil man lære meget af Forf., skjønt han herom har mindre nyt at meddele, men ved dem skal jeg ikke dvæle. Uagtet det er min Overbevisning, hvis Grunde jeg her har stræbt i Korthed at gjøre Rede for, at man bør fordømme Kommissærernes Færd og lægge den væsentligste Skyld paa deres Skuldre, vil jeg dog derfor ikke helt frifinde Regeringen¹⁾. Den har sin tunge Andel i det Brud paa Tro og Love, hvori man gjorde sig skyldig. Men det bør erkjendes, at den havde søgt paa sin Vis at afværge Katastrofen, og at den, da det ikke lykkedes, befandt sig i en stor Forlegenhed overfor de Krav, som Hensyn til Æren, egen Sikkerhed og Forbundsfællers Forlangende afgave. Man hjalp sig ud deraf ved at ofre det første Hensyn. Forinden havde dog Knud Gyldenstjerne, hvis

---

ikke haft mindste Grund til at forudsætte, at man vilde kuldkaste det hele og frækt bryde det Ord, der var givet paa en Fuldmagt, som ikke var tilbagekaldt. Men man forstaar ogsaa, at en aaben og hæderlig Karakter som Peder Skram kan have haft Betænkning ved at sætte sit Segl under Kontrakten, han, der selv var Overbringeren af Ordren og havde et friskere Indtryk af, at Kong Frederik ikke ønskede Underhandlinger." Forf. synes at lægge vel stærk Vægt paa det juridiske Ansvar alene.

¹⁾ Medens Lybækkerne 1536 forsvarede Kommissærerne for derved at komme den danske Regering til Livs (S. 198 f.; jvfr. Hist. Tidskr. 4. R. VI. 229 ff.), havde Hertag Albrecht af Preussen, Landgrev Filip af Hessen og hans Raader afgivet Betænkninger, der gik i modsat Retning (S. 176 ff., 189 ff.).

Erklæring man æskede, faaet Lejlighed til paa den klareste Maade at lægge sin Karaktérs Svaghed og Upaalidelighed for Dagen (S. 158). „Havde han været en Mand af Ære“, hedder det i en Fremstilling¹⁾, hvis Opfattelse endnu i Hovedtrækkene bør fastholdes, „da havde han forsvaret sit Lejde og taget Ansvar for sin Gjerning paa sig.“ Men nej, han raadede til at bryde det givne Ord, anførte Grunde, i og for sig af den usleste Art, til at retfærdiggjøre denne Handling og opfordrede til at beholde Kong Christiern som Fange! Lad os haabe for ham, at han i det Øjeblik har ønsket af sin Sjæls Inderste, at han havde fulgt Peder Skrams Anvisning. —

Et Par Smaa bemærkninger vil jeg endnu tilføje, førend jeg forlader Dr. Heises Skrift. Den ene angaar hans Maade at citere paa. Allen brugte, som bekjendt, i sit store Værk den Methode, at han, naar han anførte Stykker af gamle Breve, ofte foretog Smaaforandringer i dem for at bringe større Harmoni ind mellem Fortidens og Nutidens Sprog. Det er nok muligt, at adskillige ville finde denne Fremgangsmaade mindre forsvarlig, men man glemme ikke, at han anvendte den i en Bog, paa hvis kunstneriske Udførelse han lagde megen Vægt, og som han ønskede en vid Udbredelse. Dr. Heise synes at følge samme Methode; men hvad der maaske lader sig forsvare i en historisk Fortælling, synes vanskelig at kunne finde en Undskyldning, naar Talen er om en kritisk Specialundersøgelse, hvor det jo netop gjælder om med Troskab at gjengive den Text, man vil prøve og lade Læserne prøve, og hvor man henvender sig til et ganske andet Publikum. I hvilket Omfang Forf. benytter sig af denne Frihed, har jeg ikke undersøgt, men jeg har lagt Mærke til, at den flere Gange anvendes ved Citater af Hvitfelds Krønike, saaledes S. 22 og S. 169. Enhver, som ikke har konfereret med Hvitfelds Text, maa tro, at de indenfor Anførselstegn meddelte Brudstykker ere ordrette Gjengivelser, men et nærmere Eftersyn vil snart overbevise En om det modsatte. I Forbindelse hermed kan anføres som en

---

¹⁾ Paludan-Müller, De første Konger af den Oldenborgske Slægt, S. 558.

anden Besynderlighed, at Forf. ikke sjælden citerer Bøger uden at angive Sidetallet, ja end ikke altid faar man Bindtallet at vide¹⁾.

Min anden Bemærkning, hvormed jeg skal slutte, drejer sig om en enkelt Tildragelse. D. 30. Maj, medens Hærene laa og passede paa hinanden, kom der en norsk Bonde til den danske Lejr med et Brev, som i Følge sin Udskrift var til Christiern II, og som han sagde var kommet i Land blandt Almuen fra Kong Christierns Skibe. Brevet bar som Underskrift Søren Sanders Navn og havde Dateringen: Hamborg Sund St. Halvors Dag²⁾. Det indeholdt forskjellige for Kong Christiern glædelige Efterretninger om Hjælp, som var kommen eller snart kunde ventes fra Skotland og Nederlandene. „Dette Brev“, siger Hvitfeld, „havde Kong Christen ladet skrive og udstafferet, at komme vores Folk udi Hænder, at han vilde gjøre vores Folk mistrøstige.“ Skjønt Dr. Heise ikke bestemt tør mod-sige dette, synes han dog ikke utilbøjelig til at antage Brevet for ægte (S. 88 f., 91, 95). Lad os dvæle lidt derved.

Søren Sander er en mystisk Person. Forf. kalder ham „en af Kong Christierns Tilhængere, tidligere Borgmester i Ribe, nu Kaperhøvding i Skipper Klements Følge og med ham

¹⁾ Se det underlige Citat S. 101. For øvrigt kan det bemærkes, at der ikke er indlobet saa ganske faa Fejl i de medtagne Bindtalsangivelser (f. Ex. S. 10 Anm. 1, S. 12 Anm. 1, S. 70, S. 97 L. 3 f. n.). — I et Tillæg til Bogen gjør Forf. nogle kritiske Bemærkninger om Reimar Kocks Krønike. Naar han her (S. 218), be- raabende sig paa en Undersøgelse, jeg har anstillet for ham, siger, at der i det store kgl. Bibliothek kun findes to Codices af Krø- niken, som gaa til 1549, nemlig Ny kgl. Saml., Fol., Nrr. 303 og 307, er dette ikke ganske korrekt, da jeg udtrykkelig havde undtaget den Codex, som findes i Thottske Saml., Fol., Nr. 672 —74. Den var nemlig udlaant til Udlandet. Senere er den vendt tilbage, og det viser sig, at ogsaa den er ført ned til A. 1549. Men Notitsen om Michel Kamperbeken fattes ogsaa her. Codex ender ganske som Ny kgl. Saml., Fol., Nr. 303, som derfor vistnok er komplet.

²⁾ Hvitfeld, Friderich I's Hist. S. 294 f.

streffende om i Vesterhavet“ (S. 88). Allen derimod skriver¹⁾: „Hvad angaar den Borgmester i Ribe Søren Sander, som Gram²⁾ regner til Christiern II's Udkændingsfæller, da har jeg blandt Kongens talrige Papirer aldrig truffet paa hans Navn. Da heller ikke Terpager eller Kinch nævne nogen Borgmester i Ribe af dette Navn, maa det vel være en Misforstaaelse af Gram.“ Grams (og Dr. Heises) Kilde, som Allen ikke synes at have lagt Mærke til, er imidlertid Hvitfeld, som i en Randnote bemærker³⁾: „Denne Søren Sander skulde været en Borgmester af Ribe, som fulgte Kong Christen med Skipper Klement.“ Man ser, at ogsaa Hvitfeld nærer Tvivl om Manden, ellers havde han ikke brugt Udtrykket „skulde været“. Man tør dog maaske ikke rent ud benægte hans Existens, da det kunde synes lidt underligt, hvis Brevet var uægte, at lade dets foregivne Forfatter være en ikke tilværende; men paa den anden Side hørte der en overordentlig udstrakt Personalkundskab til for at kunne vide med Vished, at Brevskriveren var en fingeret Person, saa at man uden stor Risiko kunde vove en Del i saa Henseende. Støttet paa Allens Udsagn kan man sikkert rolig mene, at der i det mindste er noget mistænkeligt ved Søren Sander. Hamborg Sund er Hombor Sund, en meget søgt Havn i det sydlige Norge mellem Christianssand og Arendal. Her skulde Brevet være skrevet St. Halvards Dag α : d. 15. Maj⁴⁾. Altsaa skulde det have været 15 Dage undervejs, førend det faldt i Hænderne paa de Danske, en svær lang Tid om saa kort en Rejse. Hvad dets Indhold angaar, er det fuldt af

¹⁾ De tre nord. Rigers Hist. V. 367.

²⁾ Det Kiøbenhavnske Selskabs Skrifter, IV. 239.

³⁾ Friderich I's Hist. S. 296.

⁴⁾ Forf. har (S. 88) 13. Maj. Skulde hans Kilde ikke være Bauer, Calender for Aarene fra 601 til 2200, hvor man læser (S. 145), at Halvardi Mart. Dag er 15. Maj, i Norge 13. Maj? Hvorfra har Bauer denne Oplysning? Ikke alene i Aarsberetn. fra Geh. Arch. I. Till. S. 9, men ogsaa i Diplom. Norge. I. S. lxiij (jvfr. f. Ex. VIII. 454) findes kun 15. Maj, og hermed stemme baade Munch (Det norske Folks Hist. II. 203) og Keyser (Den norske Kirkes Hist. I. 137).

Allarmefterretninger, vel skikkede, hvis de vare sande, til at vække Betæneligheder hos Kongens Fjender, men i sig selv saa overdrevne, at de røbe deres virkelige Natur. Endelig synes den Omstændighed, at det var kommet fra Kong Christierns Skibe, afgjørende at vidne om, hvor det skrev sig fra, og tilfulde at bevise Rigtigheden af Hvitfelds Ord, at det var opdigtet af Kongen. Idet Forf. anfører denne Dom om det, føjer han til: „dette troede man altsaa i den danske Lejr“ (S. 88), og senere bemærker han, at „selv om Søren Sanders Brev skulde være falsk, viser det i al Fald, hvad Christiern II ventede“ (S. 89, jvfr. S. 95). Nej, hvis det er falsk, viser det ene og alene, hvad han vilde bilde sine Modstandere ind.

En af Brevets Efterretninger angik den store hollandske Flaade, man kunde vente til Norge inden Pinsedag (o: 19. Maj). Dette havde Søren Sander erfaret af et Bud, som Jørgen Skriver havde sendt fra Nederlandene. Jørgen Hansen Skriver, tidligere Lensmand paa Bergenhus, var af Christiern II bleven sendt til Kejseren. Ved Paasketid — Paasken faldt 1532 paa d. 31. Marts — var han kommet til Amsterdam, hvorfra han drog videre til Regensburg; men da han paa Grund af Kejserens Sygdom forgjæves havde ventet her i 14 Dage paa at faa ham i Tale, overdrog han sine Hverv til Kong Christierns Kansler, Gotskalk Eriksen, og rejste tilbage til Nederlandene. Herfra underrettede han Kongen om Sagernes Stilling, og „det er dette Brev, der sigtes til i Søren Sanders Skrivelse“, siger Dr. Heise (S. 90 f.). Skjønt jeg ikke kan være enig med Forf. i, at han saaledes gaar ud fra, at der ligger noget sandt bag ved Søren Sanders Brev, skal jeg dog, idet jeg foreløbig lader denne Indvending fare, forsøge at vise, at han, uden Hensyn til Forudsætningens Rigtighed eller Urigtighed, næppe kan have Ret. Søren Sander fortæller, at der er kommet et Bud fra Jørgen Skriver; „samme Brevdrager sendte jeg til eders Naade strax ufortøvet otte Dage siden tilforn.“ Dette skal være skrevet d. 15. Maj, og Sendebuddet maatte følgelig være kommet til Hombor Sund d. 8. Maj. Men jeg betvivler i højeste Grad, at Jørgen Hansen med den langsomme Maade at rejse paa, som da var almindelig og tildels nødvendig, siden d. 19.

Marts kunde have tilbagelagt Vejen mellem Nederlandene og Regensburg to Gange saa hurtig, at han, uagtet han dvælede 14 Dage i den sidstnævnte By, kunde efter sin Tilbagekomst afsende fra Nederlandene et Bud, som allerede d. 8. Maj stod paa norsk Grund. Vanskeligheden bliver endnu større, naar man tager i Betragtning, at han ikke strax kan have afsendt dette Bud, thi han medgav det tillige „Brev fra de burgundiske Herrer og fra Stæderne udi de Vesterlande“, og det (eller snarere disse) maa han have modtaget efter at være vendt tilbage fra Regensburg, da der under hans første Ophold i Amsterdam endnu var Udsigt til en fredelig Løsning af den Strid, som var opstaaet mellem Nederlandene paa den ene og Danmark og Lybæk paa den anden Side. Budskabet om, at denne Udsigt var forstyrret, og at Sundet skulde være spærret for de nederlandske Skibe lige til St. Hansdag, kan ikke være naaet til Nederlandene før i de første Dage af Maj¹⁾. Men det var netop denne Efterretning, som vakte megen Forbitrelse og stemte mange for at støtte Frederik I's og Lybæks Fjende, Christiern II, og det er da indlysende, at den, som bragte Efterretningen om og Beviserne paa dette Omslag, ikke allerede d. 8. Maj kunde være i Norge. Man vil maaske sige, at Søren Sanders Brev kan være forfattet i Kong Christierns Lejr, ikke d. 15., men d. 29. Maj, og at Kongen til den Tid godt kunde have modtaget en Skrivelse fra Jørgen Hansen om Stemningen i Nederlandene. Ja maaske, men det maa dog ikke overses, at den danske Hær, som laa overfor Christiern II, i sex Uger, regnede tilbage fra Slutningen af Juni Maaned, ikke kunde faa Tilførsel fra Danmark paa Grund af den vedvarende Nordenvind (S. 101, 113), og de samme Vindforhold maatte vel forhindre Skibe i fra Vesterhavets sydlige Kyster at naa Norge²⁾. Hoved-

¹⁾ Register gehouden by M. Aert v. d. Goes, I. 343. Altmeyer, Hist. des relations commerciales et dipl. des Pays-bas avec le nord de l'Europe, p. 207. Waitz, Lübeck unter Jürgen Wullenwever, I. 137.

²⁾ Ogsaa af denne Grund kan der vist være al mulig Anledning til at betvivle, at Christiern II i Begyndelsen af Juni kan have faaet Brev fra Kejseren (S. 96), og trods Forf.s Indsigelse tror jeg, at

indvendingen bliver imidlertid dog den, at der ikke er den mindste Garanti for, at Kong Christiern vilde beraabe sig paa virkelige Efterretninger eller anføre Kjendsgjerninger i sit „udstafferede“ Brev, thi en saadan Garanti have vi ikke Spor af i hans upaalidelige Karakter. I nærværende Tilfælde, hvor der er Tale om en Krigslist, tør man dog ikke bebrejde ham hans Usandfærdighed; man maa blot ikke selv lade sig skuffe af den.

C. F. Bricka.

Troels Lund: Mogens Heinesøn. Et Tidsbillede fra det 16de Aarhundrede. Kjøbenhavn 1877. (248 SS.)

Da Dr. T. Lund for et Par Aar siden udgav en Bog, kaldet „Historiske Skitser“, vakte den megen Opmærksomhed og fremkaldte meget forskjellige Domme, mindre dog blandt Historikerne, der vist i det hele taget vare temmelig enige i deres Bedømmelse af den, end hos det store Publikum. Til hvilken Genre af Litteraturen man saa end vil henregne nogle af Stykkerne i den, er det imidlertid sikkert nok, at det Skrift om Mogens Hejnesen, som Dr. Lund udgav ifjor, er et historisk Arbejde. Selv synes han ikke at være sig Forskjellen videre bevidst; han bemærker kun, at han i højere Grad end tidligere har ledsaget sin Fremstilling med Henvisninger til Kilderne. I Virkeligheden har han dog til samme Tid betydelig indskrænket sin Fantasis skabende Virksomhed og mere end før holdt sig til det historisk overleverede. Man tro derfor ikke,

man maa betegne Kongens Ord d. 7. Juni til den norske Ærkebiskop: „Vider, at vi finge idag betidligen kejserlige Majestæts, vor kjære Herre Svogers, Brev og Skrivelse og desligest fra Amsterdam og de Vestværtskes Stæder, lydendes, at de have nu udgjort os til Hjælp og Trost en stor Flaade med Orlogsskibe, vel bemandede med Folk, Bøsser og Værg og 8000 Landsknægte og Krigsfolk, som nu ere paa Søen, hvilke vi dagligen hid til os ventendes ere“ (Diplom. Norveg. VIII. 710), som en „helt bevidst Løgn“.